

FRÄMRE ORIENTEN

INFÖR VÄRLDSKONFLIKTEN

Av VISITOR

Den 19 oktober 1939 undertecknades i Ankara en tremaktpakt mellan Turkiet, England och Frankrike. Den åsyftade ömsesidigt bistånd i händelse av en angreppshandling i Medelhavet. Därmed slöt Turkiet definitivt upp på de allierades sida, och det vänskapliga förhållandet till axelmakterna och Ryssland bröts. För Italien betydde pakten att den tredje och sista porten till Medelhavet försågs med lås. Bosporen och Dardanellersundet behärskades nämligen av de moderna turkiska kustbatterierna, som uppförts efter konventionen i Montreux 1936. Vid denna tid hade England och Frankrike fallit undan för de turkiska kraven på en remilitarisering av de båda sunden, vilken de allt sedan Lausannefreden ihärdigt motsatt sig. 1936 låg emellertid den italiensk-abessiniska konflikten hotande över östra Medelhavet, och remilitariseringen ansågs opportun. Turkiet fick till på köpet ett erkännande för sitt civiliserade uppförande i det internationella umgänget. Redan då hade de hungriga makterna börjat taga för sig av andras ägodelar utan hänsyn till pappersöverenskommelser. Montreux-konventionen blev skolexemplet på vad en stat kan uppnå på fredlig väg genom diplomatiska förhandlingar.

Efter 1936 kan man spåra en förbättring i förhållandet mellan Turkiet och England—Frankrike, vilket varit synnerligen kyligt efter den plan för Turkiets uppdelning, som uppgjorts av de båda stormakterna jämte Grekland och Italien i Mudros och Sèvres 1918—20. Till Italien har aldrig något bättre förhållande inträtt. Tvärtom har det italienska innehavet av Tolvöarna ansetts som ett svårt hot mot Turkiet, och den italienska ockupationen av Albanien ökade icke endast misstroendet mellan dessa båda makter utan bidrog även till att försämra förhållandet mellan Turkiet och Tyskland, enär detta senare var den s. k. axelpartnern.

Alltsedan det nya krigets början har Turkiet spelat en viktig roll i de allierades Orientpolitik; sedan den 19 oktober utan över-

drift sagt en dominerande. Turkiet var det ledande landet i Främre Orienten. Genom Atatürks målmedvetna arbete hade det reformerats och förvandlats till en modern stat. De andra orientaliska länderna sågo i Turkiet ett föregångsland, och den omvandling som ägt rum och ännu försiggår i länder som Iraq, Iran och Afghanistan har i mycket turkiska förebilder. Utrikespolitiskt hade även Turkiet lyckats uppnå en ledande ställning. Det turkiska utrikesministeriet har byggt upp ett paktsystem, som skulle tillförsäkra det fredliga inre uppbyggnadsarbetet lika fredliga yttre förhållanden. Så tillkom Balkanententen 1934, som avslöts mellan Turkiet, Grekland, Jugoslavien och Rumänien. Den syftade åt bibehållande av status quo på Balkan. Genom denna tvangs Bulgarien att åtminstone tillsvida skrinnlägga sina mer eller mindre berättigade krav på gränsregleringar. 1936 avslöts Saadabadpakten mellan Turkiet, Iraq, Iran och Afghanistan. Även den kallades en fredspakt. Den ordnade upp det inbördes förhållandet mellan de fyra staterna under ett betonande av deras önskan att leva i fred och att undvika inblandning i eventuella europeiska konflikter. I militärt avseende var även Turkiet ledande med en modernt utrustad armé och med officerare, som till ett stort antal hade sin praktiska erfarenhet från världskriget och det därpå följande fyraåriga turkiska frihetskriget. De allierade voro väl medvetna om Turkiets militära styrka, och när den s. k. armé Weygand sattes upp i Syrien skedde det i intimt samarbete med den turkiska generalstaben med general Tjakmak som mest framträdande person.

Sedan oktober 1939 har också brännpunkten för den fransk-engelska diplomatiska aktiviteten legat i Ankara. Centrum för den militära aktiviteten är däremot Beirut i Syrien.

Weygands armé är mycket omtalad och omgiven med stor hemlighetsfullhet. Styrkeuppgifterna ha varierat mellan 1 milj. man och 150,000, den sista siffran den i tysk press vanligast förekommande. Dess uppgift ansågs under det finsk-ryska kriget vara av offensiv karaktär. Denna av franska och engelska trupper samt kolonialtrupper sammansatta armé var avsedd att rikta ett snabbt och förintande slag mot de ryska oljefyndigheterna i Kaukasus, framför allt mot Baku och Batum. Det ansågs självfallet att angreppet skulle ske med Turkiets och Irans goda minne och över respektive länders territorier. Det är väl icke uteslutet att den framtida historieskrivningen kommer att anse att ett fullföljande

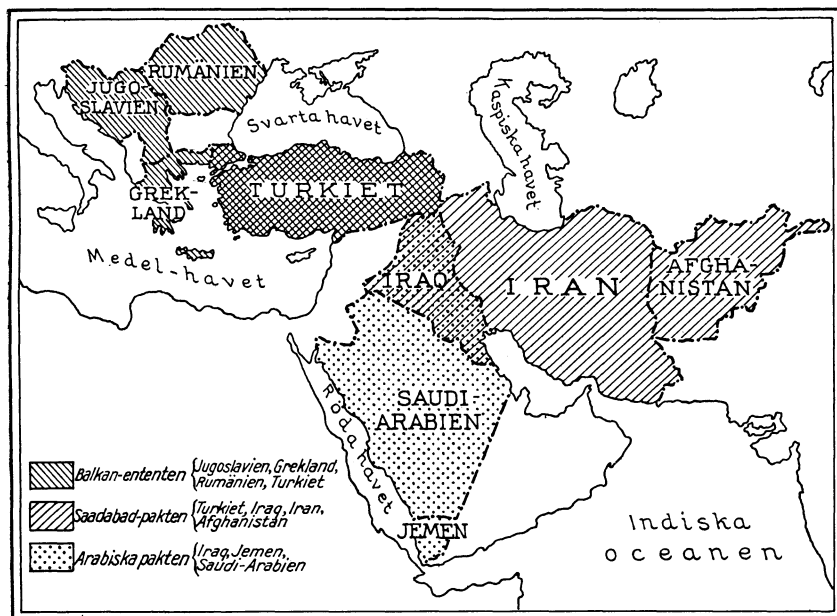
av denna uppgift hade inneburit mera effektiv hjälp åt Finland än en synnerligen svår genomförbar transitering av trupper genom Nordskandinavien.

Ett halvt års krig har visat att den franska orientarmén, som armé Weygand även brukar kallas, icke hade offensiv, utan defensiv karaktär. Den var icke färdig att träda i aktion under vintermånaderna 1939—40. Denna tid användes för utbildning och för samordning med de turkiska och de brittiska stridskrafterna i Palestina, Iraq och Egypten.

Den tyska propagandan har velat framställa den franska orientarmén som nödvändig för att upprätthålla det franska greppet kring Syrien. Det egenmäktiga franska bortskänkandet av sandjaket Alexandrette till Turkiet skulle ha gett upphov till en märklig arabisk nationalistisk rörelse, som berett fransmännen stora bekymmer och som även hotade att sprida sig till de av engelsmännen mer eller mindre behärskade arabiska länderna. Så är icke fallet. Visserligen utlöste Alexandrettefrågan stor bitterhet i Syrien, men till direkta oroligheter kom det ej. Orientarmén är helt betingad av det internationella politiska läget. Dess första och största uppgift var att utöva ett lugnande inflytande på italienerna och samtidigt hålla modet uppe på turkarna samt egga dem till förnyade militära ansträngningar. Den var därmed defensiv.

Denna karaktär kan emellertid snabbt förändras. Skulle t. ex. Italien inträda i kriget på Tysklands sida, har säkerligen den franska Orientarmén en stor och viktig uppgift. Det är att antaga att de i Egypten förlagda engelska trupperna jämte den egyptiska armén helt bli sysselsatta med försvaret av gränsen mot Libyen. Avståndet från Syrien via Palestina till Suezkanalen är icke stort — omkring 60 svenska mil — med goda vägar och kommunikationer, och delar av den franska armén äro säkert avsedda att snabbt förflyttas dit ned. En huvuduppgift torde därjämte bli försvaret av de livsviktiga, men mycket lätt sårbara oljeledningarna från oljefälten i Mosul i norra Iraq till hamnstäderna Tripoli i Syrien och Haifa i Palestina. För den händelse en konflikt på Balkan inträffar kunna trupper från Orientarmén också relativt lätt förflyttas — sjövägen genom den relativt skyddade övärlden vid Turkiets västkust eller ännu bättre landvägen genom Turkiet. Som förläggningssort för en stor armé är Syrien slutligen den bästa tänkbara med ett gott klimat och med riklig tillgång på livsmedel.

Det är inget tvivel om att de allierade genom sina diplomater

väl lyckats att preparera stämningen till sin förmån i Främre Orientens stater. Det finns dock nyanser i framgången härvidlag.

Redan i början av kriget bröto de båda arabiska staterna Irak och Egypten de diplomatiska förbindelserna med Tyskland. Detta betydde ett ekonomiskt avbräck för Tyskland men framför allt betydde det ett nederlag ur propagandasynpunkt. Därmed upphörde den starka antibrittiska propaganda, som spreds bland araberna från tyskt håll. Huvudtemat var att engelsmännen svikit araberna efter världskriget. De hade icke fått den frihet och de förmåner, som med rund hand lovats dem av Lawrence. All den olja, som fanns i källorna i Irak, på Bahrein och i Saudi-Arabien, skulle ge betydligt större inkomster, om den komme i rätta, d. v. s. i icke-engelska händer. Denna propaganda ersattes nu av en rent brittisk, varvid talet om den senare så aktuella femte kolonnen hade en given plats. Militärt betyda varken Egypten eller Irak särskilt mycket. Ända tills dess att de för några år sedan blevo fria stater har det huvudsakliga försvaret skötts av värvade inhemska och engelska trupper, och några stora arméer kunna de båda länderna icke nu heller sätta upp.

I Turkiet har stämningen svängt om till de allierades förmån med stor intensitet, vilket självfallet delvis får tillskrivas den re-

geringsinfluerade pressen. Den tysk-beundran, som man för ett par år sedan ofta fann, framför allt i intellektuella kretsar, har till största delen försvunnit, eller också ställer man sig neutral. Vad som däremot frapperar i den turkiska inställningen, är den deciderade önskan att till varje pris undvika kriget, även om man inser att oerhört mycket står på spel, om man skulle undandraga sig det. Orsaken är till stor del att söka i den förhärjande jordbävningen vintern 1940 och de svåra översvämningarna i våras.

Iran intager en välvilligt neutral hållning, som det närmast torde få uttryckas. I alla iranska angelägenheter spelar emellertid shahen personligen en extremt stor roll, och en bestämd uppfattning om Irans inställning till de internationella problemen är därför svår att erhålla, då några riktlinjer knappast stå att utvinna ur den allmänna opinionen. Vad som dominerar den iranska politiken är emellertid nu som fordom fruktan för Ryssland, numera kanske ännu mera accentuerad än förr genom envisa rykten om ryska krav på en hamn vid Persiska viken. Därigenom skulle de rika oljefyndigheterna i Khusistan komma i fara. Oljan spelar en dominerande roll i statshushållningen i Iran.

Afghanistan har alltsedan krigets början ansetts inneha en nyckelställning, då en rysk framstöt mot Indien varit tänkbar. Detta perspektiv har använts av den tyska propagandaapparaten. Problemet har tidigare behandlats i denna tidskrift i uppsatsen »Det ryska hotet mot Indien» (1939: 8). I den engelska tidskriften *Great Britain and the East*, som är språkrör för Foreign Office, har frågan ägnats stor uppmärksamhet, men ett ryskt invasionsföretag har ansetts för omöjligt. Med kännedom om vad en modern maskinarmé förmår uträtta är det dock all anledning att vara försiktig med spådomar. Afghanistan är inget Finland. Dess armé anses i fredstid uppgå till 60,000 man och kan säkerligen utökas till det dubbla vid ett krigsutbrott, men den består till stor del av män från bergen, som huvudsakligen äro vana vid guerillakrig. Mot moderna vapen äger den knappast någon större motståndskraft. Genom sitt medlemskap i Saadabadpakten har Afghanistan ofta framställts som en del av det pro-allierade Främre Orientblocket. Detta är emellertid mera pia desideria än verklighet. Saadabadpakten har dessutom ännu icke prövats. Frågan är om Turkiet skulle nämnvärt reagera inför t. ex. ryska kränkningar av Afghanistans territorium. Skulle Iran eller Iraq göra det? Och vilken hjälp skulle dessa stater kunna lämna?

Den stora obekanta faktorn i Främre Orienten är emellertid araberna. Man får icke underskatta islams vitalitet. Det stora namnet i den moderna arabiska världen är Ibn Saud, vahabiterledaren med den strängt puritanska inriktningen, som enat de arabiska staterna till det vi bruka kalla Saudi-Arabien. Ibn Saud har satt som sin uppgift att ena den arabiska nationen, som bekänner sig till islam, att öka denna arabiska nations inflytande samt att bevara dess värdighet och dess oberoende. Ungefär så formulerade han sitt program i mars 1934, då han avslöt ett fördrag med imamen Jahja av Jemen. Det följdes senare av ett fördrag med Iraq. Det blev den arabiska pakten, som anses ha en panarabisk syftning och vara förspelet till ett försök att ena hela den arabiska världen, d. v. s. att få med Egypten, Palestina och Syrien. De mest långtgående optimisterna drömma även om Nordafrika. I så fall skulle denna rörelse komma i kontakt eller konflikt med både Italien, Frankrike och Spanien som kolonialmakter. Med Egypten avslöt Ibn Saud 1936 ett vänskapsfördrag i en anda av muhammedansk solidaritet och muhammedanskt samarbete, utan att Egypten dock definitivt inträdde i den arabiska pakten.

Det är ingen överdrift att påstå att Ibn Saud intar en ledareställning inom den arabiska världen. Hans ord väga tungt både i Bagdad och i Kairo, och Foreign Office följer noggrant alla hans förehavanden. Engelsmannen Philby, som antagit islam under namnet Abdallah Philby bej, är intimt lierad med Ibn Saud och säkerligen den bästa diplomat engelsmännen äga hos ökenkungen. Ibn Sauds inställning är icke heller antiengelsk. Han är en försiktig man, som förstår att han har mera att vinna på förhandlingsvägen. Det är icke uteslutet, att det till stor del är att tillskriva Ibn Sauds personliga inflytande att tvisterna i Palestina inför den svåra internationella situationen ha kunnat biläggas. Visserligen ha engelsmännen fått göra medgivanden åt araberna, men de äro dock ej så vittgående som man skulle haft anledning att förmoda. Tanken ligger nära till hands att araberna skulle kunna utöva utpressning mot det brittiska imperiet. Den svåra situationen i Väster och motgångarna på olika håll skulle ha kunnat locka dem att gripa till vapen för att vinna den frihet och den enighet, som utlovades av Lawrence under världskriget. Att detta icke skett får säkerligen även tillskrivas arabvärldens rädsla för ett italienskt ingripande i Främre Orienten.

8 juni 1940.